

*Наукові
перспективи*

Журнал
видається
в рамках
роботи
Видавничої
групи

Людина та суспільство через призму науки

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"

СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"

СЕРІЯ "ПРАВО"

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

№ 3(5) 2022

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів
наук із державного управління»**

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 3(5) 2022

Київ – 2022

**Public scientific organization «Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences
in Public Administration»**

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

*(Series «Public Administration», Series «Law», Series «Economics»,
Series «Psychology», Series «Pedagogy»)*

Issue № 3(5) 2022

Kyiv – 2022

ISSN 2786-5274 Print
УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3\(5\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3(5))

«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2022. № 3(5) 2022. С. 148.

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 07.03.2022, № 1/3-22)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.

Журнал видається за наукової підтримки: ПВНЗ Університет Новітніх Технологій, громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290 журналу присвоєно категорію "Б"

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень.

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- *Балахтар Катерина Сергіївна* - доктор філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
- *Бахов Іван Степанович* — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Бельська Тетяна Валентинівна* - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості
- *Гбур Зоряна Володимирівна* - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- *Дацій Олександр Іванович* — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Дегтяр Олег Андрійович* — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)
- *Журавльова Лариса Петрівна* — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
- *Заячківська Оксана Василівна* - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

- *Львіна Анастасія Олександрівна* - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- *Ічанська Олена Михайлівна* - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Кайдашев Роман Петрович* — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Каламаж Руслана Володимирівна* - доктор психологічних наук, професор, проректор з навчально-виховної роботи Національного університету «Острозька академія» (Рівне, Україна)
- *Кардаш Оксана Любомирівна*, кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматики, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- *Коваленко Олена Михайлівна* - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- *Корнієнко Петро Сергійович* - доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з коледжами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)
- *Кошова Світлана Петрівна* — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна)
- *Кравчук Володимир Миколайович* — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- *Литвиненко Віктор Іванович* — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Навчального наукового інституту права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Лич (Назарук) Оксана Миколаївна* - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Марушева Олександра Анатоліївна* - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
- *Міхальський Томаш* — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- *Мізюк Вікторія Анатоліївна* – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- *Миргород-Карпова Валерія Валеріївна* - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- *Новак-Калаяєва Лариса Миколаївна* — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України (Львів, Україна)
- *Орлова Наталія Сергіївна* — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна)
- *Павлов Костянтин Володимирович* — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна)
- *Помиткін Едуард Олександрович* — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна)
- *Помиткіна Любов Віталіївна* — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Приходькіна Наталія Олексіївна* - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)

- *Сапожніков Станіслав Володимирович* - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна)
- *Сопілко Ірина Миколаївна* - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету (Київ, Україна)
- *Титко Анна Василівна* — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- *Трушкіна Наталія Валеріївна* - кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України (Київ, Україна)
- *Турчинова Ганна Володимирівна* — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- *Федоренко Владислав Леонідович* — доктор юридичних наук, професор, DrHb - доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), Заслужений юрист України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- *Хохліна Олена Петрівна* — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Чернуха Надія Миколаївна* — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- *Чумак Оксана Володимирівна* - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- *Якимчук Аліна Юріївна* — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- *Яковицька Лада Савелівна* — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

ЗМІСТ

<i>СЕРІЯ «Державне управління»</i>	10
Арсенович Л.А. <i>ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА</i>	10
Грабовенко Н.В., Михайлова О.Г. <i>КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ</i>	27
<i>СЕРІЯ «Економіка»</i>	35
Баландіна І.С. <i>ПІДПРИЄМНИЦТВО В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ</i>	35
Бурдонос Л.І., Слюсар С.Т. <i>ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ</i>	45
Дяченко Т.О., Лаврик І.Ф., Височило О.М. <i>СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ МІЖНАРОДНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ</i>	57
<i>СЕРІЯ «Право»</i>	66
Віцюк О. В. <i>РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ</i>	66

Кисленко Д.П., Столбовий В.М. 75
*ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ
ОХОРОНИ УКРАЇНИ*

Правдюк А.Л. 85
*ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ (КРАУДСОРІНГ) ЯК ЕЛЕМЕНТ
СУЧАСНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН*

СЕРІЯ «Психологія» 98

Перепелюк Т.Д., Гриньова Н.В. 98
*ДІАГНОСТКА ПРОЯВІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС
ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ*

СЕРІЯ «Педагогіка» 110

Війчук Т.І., Стасів Н.І. 110
*ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТОХАСТИЧНИХ
УЯВЛЕНЬ УЧНІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП*

Дзяк В.В. 119
*СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕОРІЇ
ВЗАЄМОДІЇ*

Лазоренко С.А., Чхайло М.Б., Бугасенко Т.В. 126
САКРАЛЬНИЙ ЗМІСТ СПОРТИВНИХ ОБ'ЄКТІВ ДАВНИНИ

Пшенична Н.С., Хатунцева С.М., Книш С.І., Шаповалова Т.Г. 138
*ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З
БІОЛОГІЧНОЇ ХІМІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ*

СЕРІЯ «Психологія»

УДК 159.9.072:[159.942:159.944.4]

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3\(5\)-98-109](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3(5)-98-109)

Перепелюк Тетяна Дмитрівна, кандидат психологічних наук, професор, доцент кафедри психології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20308, м. Умань, вул. Садова, 28, тел. 0474435308; <https://orcid.org/0000-0001-6313-2279>

Гриньова Наталія Вячеславівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20308, м. Умань, вул. Садова, 28, тел. 0474435308; <https://orcid.org/0000-0001-7261-9871>

ДІАГНОСТКА ПРОЯВІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ

Анотація. На сучасному розвитку психологічного знання на нашу думку одним з пріоритетних напрямків дослідження має стати діагностика стану розвитку емоційного інтелекту та розробка методів, умов його розвитку, з'ясування впливу на сфери особистості та поведінку людини. Емоційний інтелект проявляється в усіх сферах життя та діяльності людини і тому може стати об'єктом дослідження як галузевих психологічних наук так і сумісних з нею. Сучасні реалії вимагають розробки нових діагностичних методик для доцільного та ефективного дослідження особливостей та компонентів емоційного інтелекту, що в свою чергу допоможе практикам педагогам і психологам створити умови для ефективного позитивного впливу на емоційно-вольову сферу різновікових людей для її гармонійного зростання.

У статті окреслено психологічні особливості використання копінг-стратегії, яка допомагатиме розв'язати стресову ситуацію шляхом адаптації особистості до її вимог, опанування нею, послаблення чи пом'якшення, уникнення чи звикання до вимог стресової ситуації. Використані методики дозволили встановити конкретні реакції, які переживає особа у стресових ситуаціях, копінг-поведінка розглядається як свідомо раціональна поведінка по оволодінню стресовою ситуацією. Така поведінка залежить від зовнішнього та внутрішнього благополуччя та проявляється на поведінковому, емоційному та пізнавальному рівнях функціонування особистості. Копінг спрямований на усунення ситуації психологічної небезпеки та підтримки балансу між вимогами середовища та ресурсами особи у відповідь на них.

Зазначимо, що ключовими аспектами було діагностування рівнів емоційного інтелекту який включає оцінку 5-ти складових частин: емоційна обізнаність, управління емоціями, самомотивація, емпатія, розпізнавання емоцій інших людей. Дослідження емоційного інтелекту здобувачів вищої освіти дають підстави стверджувати, що більшість досліджуваних розуміють свій внутрішній стан та емоції, які його викликають, здатні управляти власними емоційними станами та розпізнавати за зовнішніми проявами емоції інших людей. Зазначимо, що рівні розуміння власних емоцій та емоційних станів сприятимуть розвитку креативного потенціалу здобувачів у процесі навчання в університеті.

Ключові слова: емоційний інтелект, копінг-стратегія, стресова ситуація, поведінка, емоційний дистрес, пізнання, здобувачі вищої освіти.

Perepeliuk Tetiana Dmitrievna, PhD in Psychology, professor of Psychology, associate professor of the Department of Psychology, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20308 Uman, Str. Sadova, 28 тел. 0474435308; <https://orcid.org/0000-0001-6313-2279>

Hrynova Nataliia Vyacheslavona, PhD in Psychology, associate professor of Psychology, associate professor of the Department of Psychology, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20308 Uman, Str. Sadova, 28 тел. 0474435308; <https://orcid.org/0000-0001-7261-9871>

DIAGNOSIS OF MANIFESTATION OF EMOTIONAL INTELLIGENCE DURING EXPERIENCE OF STRESS SITUATIONS

Abstract. In the current development of psychological knowledge, in our opinion, one of the priority areas of research should be the diagnosis of emotional intelligence and the development of characteristics, methods, conditions of its development, finding out how it affects the personality and human behavior. Emotional intelligence manifested in all spheres of human life and activity and, therefore, can be the subject of research in the psychological sciences and compatible sciences. Modern realities require developing new diagnostic techniques for the relevant and influential study of features and components of emotional intelligence. These new diagnostic techniques, in turn, will help practice educators and psychologists to create conditions for practical positive impact on the emotional and volitional sphere of people of different ages for its balanced growth.

The article outlines the psychological features of using a coping strategy to help solve a stressful situation by adapting to the person's needs, mastering it, weakening or mitigating it, avoiding or getting used to it. The methods used allowed us to establish the specific reactions a person experiences in stressful situations. Coping behavior is considered a conscious rational behavior to cope with a stressful situation.

Such behavior depends on external and internal well-being and manifests at the behavioral, emotional, and cognitive levels of personality functioning. Coping strategies aim to eliminate psychological danger and maintain a balance between the environment's requirements and the individual's resources in response to them.

Note that the key aspects were the diagnosis of levels of emotional intelligence, which includes the assessment of 5 components: emotional awareness, emotion management, self-motivation, empathy, recognition of other people's emotions. Studies of the emotional intelligence of higher education students suggest that most respondents understand their inner state and the emotions that cause it can control their emotional states and recognize the external manifestations of other people's emotions. Note that levels of understanding of their own emotions and emotional states will promote the development of students' creative potential in studying at the university.

Keywords: emotional intelligence, Coping strategy, stressful situation, behavior, emotional distress, cognition, higher education seekers.

Постановка проблеми. Сучасна історія світу назавжди внесла зміни і загострила проблему гармонійного співвідношення ментального здоров'я та зовнішнього благополуччя з моменту визнання у 2020 році нової всесвітньої пандемії Covid-19. Тому особливо актуальним є питання щодо дослідження значення та ролі емоційного інтелекту в соціально-психологічних умовах розвитку та становлення особистості, зокрема у вирішенні поведінкової стратегії в стресових ситуаціях з метою розуміння та управління власними та чужими емоціями. Термін «емоційний інтелект» (EI) був введений Пітером Селовеєм та Джоном Мейером, які зазначили, що EI – це «...здатність контролювати власні та чужі емоції, розрізняти різні емоції та відповідним чином позначати їх, використовуючи емоційну інформацію для керування мисленням і поведінкою» [1, с. 187].

Нами пропонується використати копінг-стратегію, яка допомагатиме вирішити стресову ситуацію шляхом адаптації особистості до її вимог, опанування нею, послаблення чи пом'якшення, уникнення чи звикання до вимог стресової ситуації. У копінг-поведінці виділяють дві функції: 1) фокусування на проблемі, що спрямоване на руйнування стресового зв'язку особистості та середовища; 2) фокусування на емоціях, направлених на управління емоційним дистресом. Психологи І. М. Нікольська та Р. М. Грановська виділили три групи стратегій оволодіння стресовою ситуацією: поведінкові, емоційні, пізнавальні.

Поведінкові стратегії спрямовані на зняття напруженості, яка обумовлена зовнішніми й внутрішніми факторами. Емоційні стратегії являють собою емоційну розрядку або пошук соціальної підтримки. Пізнавальні стратегії спрямовані на зняття напруженості від стресу через зміну суб'єктивної оцінки ситуації і відповідну зміну рівня контролю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній психологічній науці розробками проблеми емоційно-інтелектуально-культурного розвитку займалися О. Чебикін (2000), О. Саннікова (2003), Е. Носенко (2007), І. Аршава (2006), С. Дерев'янка (2015) тощо. Українські науковці Г. Гусєва і І. Ткаля досліджуючи емоційний інтелект роблять висновок про те «... бути емоційно розумним означає усвідомлювати, що емоції можуть керувати нашою поведінкою та впливати на інших людей, крім того, це також означає вміння навчитися керувати емоціями, особливо коли ми перебуваємо під тиском» [2, с. 258]. Вітчизняний дослідник С. Кулішов за результатами власного дослідження на основі модифікованої методології дослідження емоційного інтелекту у хворих та здорових людей з використанням рисуночної методики встановив, що характеристика емоційного інтелекту осіб залежать від психологічних типів та у порівнянні формул переваги семантики геометричних форм класичним TiGeR та за результатами з модифікованим емоційним TiGeR, також ним запропоновано концепцію оцінки емоційного інтелекту за деякими доменами (регіонами) [3].

Питанням ролі емоційного інтелекту у системі компетенцій фахівців, як уміння володіти власними емоціями та долати емоційні кризи розглядає Х. Передало (2020) і поєднуючи складові емоційного інтелекту моделі П. Селовей та Дж. Мейера їх можна використовувати у будь-якій сфері людської діяльності, зокрема і в управлінні та у сферах впливу, що призведе до успішних показників у будь-якій діяльності [4, с. 65].

Мета статті. На основі проведення теоретичного аналізу наукових праць та емпіричного дослідження представити зв'язок копінг-стратегій поведінки у стресових ситуаціях з певним рівнем розвитку емоційного інтелекту здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для діагностики копінг-поведінки в стресових ситуаціях нами були використана методика «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» Н. Ендлер, Дж. Паркер (адаптований варіант Т.А. Крюкової). Методика складається з переліку заданих конкретних реакцій, які переживає особа у стресових ситуаціях, копінг-поведінка розглядається як свідомо раціональна поведінка по оволодінню стресовою ситуацією. Така поведінка залежить від зовнішнього та внутрішнього благополуччя та проявляється на поведінковому, емоційному та пізнавальному рівнях функціонування особистості. Копінг спрямований на усунення ситуації психологічної небезпеки та підтримки балансу між вимогами середовища та ресурсами особи у відповідь на них.

Методика «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» Н. Ендлер, Дж. Паркер (адаптований варіант Т. А. Крюкової) складається з 48 питань. Відведений час на проходження тестування складає 15–20 хвилин. В інструкції пропонується визначити частоту прояву можливих реакцій у стресових ситуаціях: 1 – ніколи, 2 – рідко, 3 – інколи, 4 – частіше за все, 5 – дуже часто.

При обробці результатів підраховуються бали відповідно до ключа, отримані бали визначають 3 види копінг-поведінки (вирішення, емоції, уникнення) та 2 субшкали (відволікання, соціальне відволікання).

З метою визначення стратегій поведінки у стресових ситуаціях здобувачів вищої освіти, нами було проведено психодіагностичне дослідження з використанням методики «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» Н. Ендлера, Дж. Паркера (адаптований варіант Т. А. Крюкової), в якому брало участь 85 здобувачів вищої освіти факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Психологія» першого (початкового) бакалаврського рівня (42 особи чоловічої статі та 43 особи жіночої статі, віком від 18 до 22 років).

Результати обробки отриманих даних свідчать, що за шкалою «Копінг-поведінка орієнтована на вирішення» мають високі та підвищені бали 62 % досліджуваних, це свідчить про прагнення зосередитися на проблемі, проаналізувати її, все зважити та прийняти найбільш оптимальне рішення. За шкалою «Копінг-поведінка орієнтована на емоції» 48 % осіб мають високі та підвищені показники, що свідчить про схильність до занурення в емоційні переживання, відчуття внутрішньої напруженості, занепокоєння, розгубленості, зосередженості на своїх недоліках та нездатності вирішити проблему.

Результати за шкалою «Копінг-поведінка орієнтована на уникнення» свідчать, що 35 % мають високі та підвищені показники, що свідчать про орієнтованість на уникнення вирішення важкої ситуації та слабокє прагнення думати про щось інше, відволікатися на спілкування, відпочинок, розваги, улюблені заняття. За шкалою «Відволікання» 46 % досліджуваних мають високі показники, за шкалою «Соціальне відволікання» – 54 % осіб.

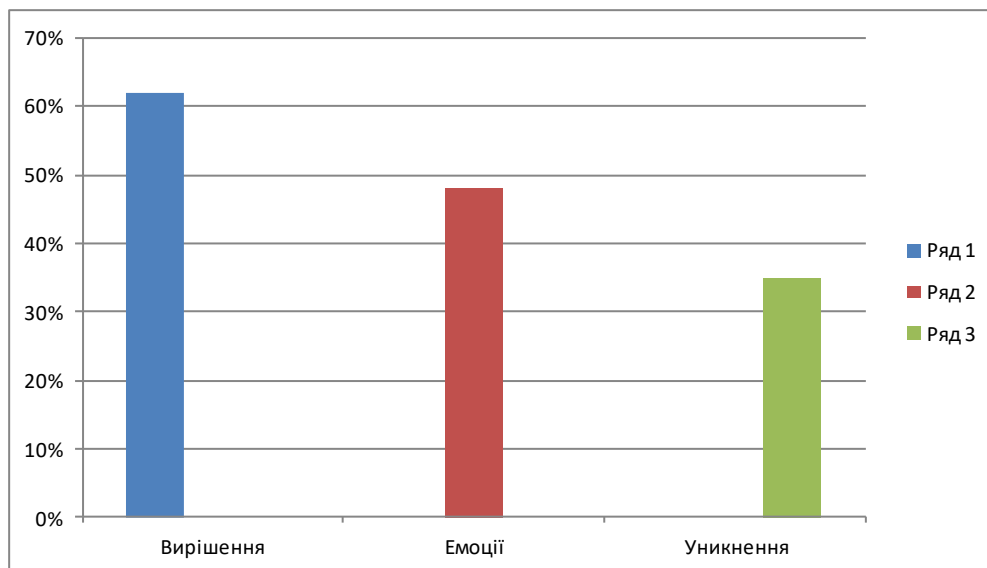

Рис. 1. Результати діагностики за методикою «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» Н. Ендлера, Дж. Паркера (адаптований варіант Т. А. Крюкової)

З метою визначення рівня емоційного інтелекту нами було проведено дослідження з використанням методики «Опитувальник емоційного інтелекту» Н. Холла та тесту «ЕМІН» Д. Люсіна, який включає оцінку 5-ти складових частин: емоційна обізнаність, управління емоціями, самомотивація, емпатія, розпізнавання емоцій інших людей. Шкала відповідей є шестиступеневою та включає наступні варіанти відповідей: повністю не погоджуюсь, в основному не погоджуюсь, частково не погоджуюсь, частково погоджуюсь, в основному погоджуюсь, повністю погоджуюсь. Автор виділяє три рівні емоційного інтелекту за кожною зі шкал: низький (7 і менше балів), середній (8–13 балів) та високий (14 і більше балів).

Таблиця 1

Результати діагностики емоційного інтелекту за опитувальником Н. Холла

№ п/п	Складові емоційного інтелекту	Рівні емоційного інтелекту		
		Низький	Середній	Високий
1	Емоційна обізнаність	9,8 %	54,8 %	35,4 %
2	Управління емоціями	28,6 %	60,9 %	10,5 %
3	Самомотивація	19,4 %	59 %	21,6 %
4	Емпатія	13,5 %	51,5 %	35 %
5	Розпізнавання емоцій інших людей	16,8 %	50,8 %	32,4 %

Аналіз результатів дає підстави стверджувати, що емоційна обізнаність здобувачів вищої освіти знаходиться на середньому рівні вираження у 54,8 % досліджуваних, на високому рівні – у 35,4 %, на низькому рівні – у 9,8 %. Дані вказують на те, що більшість досліджуваних обізнані з власними емоційними станами, розуміють свій внутрішній стан, які саме емоції відчують та що їх викликало. Управління емоціями відповідає середньому рівні вираження у 60,9 % досліджуваних, низькому рівню – 28,6 %, низькому рівню у 10,5 % осіб. Отримані дані дають підстави стверджувати, що у більшості досліджуваних сформоване вміння приборкувати емоції, що включає емоційну гнучкість та здатність використовувати їх для досягнення поставлених цілей.

Самомотивація знаходиться на середньому рівні у 59 % здобувачів вищої освіти, у 21,6 % досліджуваних – на високому рівні, у 19,4 % досліджуваних на низькому рівні. Дані вказують на те, що більшість досліджуваних вміють змотивувати себе самі з використанням власних емоцій. Вираження емпатії на середньому рівні демонструють 51,5 % досліджуваних, на високому рівні – 35 %, на низькому – 13,5 % осіб. Отже, переважна більшість досліджуваних має здатність співпереживати, співчувати іншим людям, оскільки розуміють емоції інших людей.

Здатність розпізнавати емоції інших людей знаходиться на середньому рівні у 50,8 % досліджуваних, на високому рівні – у 32,4 %, на низькому рівні –

у 16,8 % осіб. Отже, у більшості досліджуваних сформована здатність розпізнавати емоції інших людей, впливати на них та використовувати для досягнення цілей.

Тест «ЕмІн» Д. Люсіна дає можливість оцінити наступні здатності:

1. Здатність розуміти власні та чужі емоції та встановлювати наявність емоційного переживання у себе або в інших людей.
2. Здатність ідентифікувати емоції, знаходити для них словесну форму вираження, розуміти причини та наслідки емоцій.
3. Здатність керувати власними почуттями та впливати на почуття інших людей, контролювати інтенсивність емоцій та їх зовнішні прояви, викликати ту чи іншу емоцію при необхідності.

Обстежувані оцінюють ступінь відповідності тверджень опитувальника власному досвіду за 4-х бальною шкалою: «цілком не погоджуюсь», «частково не погоджуюсь», «частково погоджуюсь», «цілком погоджуюсь». Отримані результати співвідносять із 5-ма шкалами («Розуміння своїх емоцій», «Управління своїми емоціями», «Контроль експресії», «Розуміння емоцій інших людей», «Управління емоціями інших людей», та 3-ма інтегральними показниками («Внутрішньо-особистісний», «Міжособистісний», «Загальний емоційний інтелект»).

Таблиця 2

Результати діагностики емоційного інтелекту за методикою «ЕмІн» Д. Люсіна

№ п/п	Складові емоційного інтелекту	Рівні емоційного інтелекту				
		Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
1	Розуміння своїх емоцій	6,4 %	14,5 %	40,8 %	24,5 %	13,8 %
2	Управління своїми емоціями	7,3 %	10,5 %	32,3 %	26,5 %	23,4 %
3	Контроль експресії	3,5 %	9,5 %	40,4 %	35,4 %	11,2 %
4	Розуміння емоцій інших людей	2,5 %	4,5 %	51,2 %	23,4 %	18,4 %
5	Управління емоціями інших людей	4,5 %	8,5 %	56,8 %	16,7 %	13,5 %
6	Внутрішньо особистісний інтелект	1 %	9,5 %	40,2 %	27 %	22,3 %
7	Міжособистісний інтелект	8,9 %	12,5 %	35,5 %	23,5 %	19,6 %
8	Загальний емоційний інтелект	3,5 %	5 %	60,1 %	16,8 %	14,6 %

Отримані результати дають підстави стверджувати, що здатність розпізнавати та ідентифікувати свої емоції, розуміти їх причини є сформованою

на середньому рівні у 40,8 % досліджуваних, на високому – у 24,5 %, на дуже високому – у 13,8 % осіб. Здатність і потреба управляти своїми емоціями, викликати і підтримувати бажані емоції та тримати під контролем небажані, є сформованими на середньому рівні у 32,3 %, на високому – у 26,5 %, на дуже високому – у 23,4 % осіб. Контроль експресії як здатність контролювати зовнішні прояви своїх емоцій присутній на середньому рівні у 40,4 % досліджуваних, на високому – у 35,4 %, на дуже високому – у 11,2 %. Здатність розуміти емоційний стан інших людей на основі зовнішніх проявів емоцій (міміка, жестикуляція, звучання голосу) або інтуїтивно та бути чуйним до внутрішніх станів інших людей сформована: на середньому рівні у 51,2 % досліджуваних, на високому – у 23,4 %, на дуже високому – у 18,4 % осіб.

Здатність викликати в інших людей емоції, знижувати інтенсивність небажаних емоцій, інколи маніпулювати людьми, притаманна 56,8 % досліджуваних на середньому рівні, на високому – 16,7 %, на дуже високому – 13,5 % особам.

Результати за показником «Внутрішньо особистісний інтелект» встановлюються шляхом підсумовування шкал «Розуміння своїх емоцій», «Управління своїми емоціями», «Контроль експресії», більшість опитуваних мають середній та високий рівні розвитку внутрішньо особистісного інтелекту. Показник «Міжособистісного інтелекту» встановлюється шляхом додавання результатів за шкалами «Розуміння емоцій інших людей» та «Управління емоціями інших людей», у переважної більшості досліджуваних показники знаходяться на середньому та високому рівнях розвитку. Показник «Загальний емоційний інтелект» відповідає середньому рівні розвитку у більшості досліджуваних.

Результати «Самооцінки компонентів емоційного інтелекту та копінг-стратегій поведінки в стресових ситуаціях» свідчать, що здобувачі вміють розпізнавати свої емоції та розуміють причини їх появи – 100 % опитуваних (рис.1).

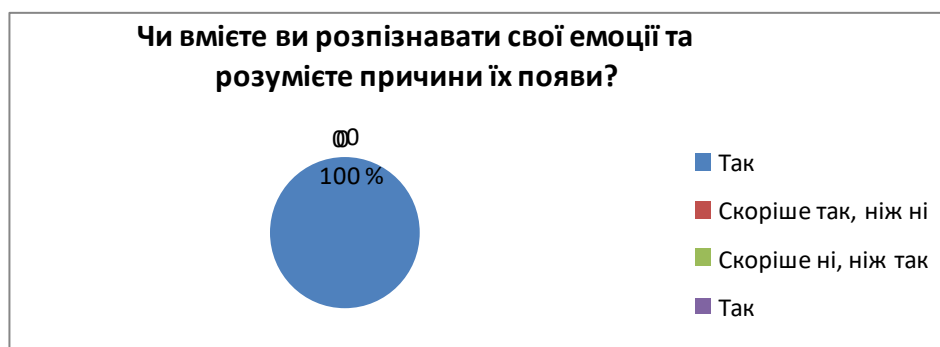

Рис. 2. Запитання 1. «Чи вмієте ви розпізнавати свої емоції та розумієте причини їх появи?»

На запитання «Чи вмієте ви управляти своїми емоціями (викликати, підтримувати бажані емоції та тримати під контролем небажані)?» здобувачі відповіли: «так» – 25 %, «скоріше так, ніж ні» – 65 %, «скоріше ні, ніж так» – 10 %, «ні» – 0 % (рис. 2).

Рис. 3. Запитання 2.

«Чи вмієте ви управляти своїми емоціями (викликати, підтримувати бажані емоції та тримати під контролем небажані)?»

Опитувані дали відповіді на запитання «Чи здатні ви контролювати зовнішні прояви своїх емоцій» наступним чином: «так» – 27 %, «скоріше так, ніж ні» – 60 %, «скоріше ні, ніж так» – 13 %, «ні» – 0 % (рис. 4).

Рис. 4. Запитання 3. «Чи здатні ви контролювати зовнішні прояви своїх емоцій?»

На запитання «Чи вмієте ви розпізнавати внутрішній стан інших людей на основі зовнішніх проявів (міміки, жестів, голосу і т.п.)?» опитувані дали наступні відповіді: «так» – 62 %, «скоріше так, ніж ні» – 13 %, «скоріше ні, ніж так» – 25 %, «ні» – 0 % (рис. 5).

Рис. 5. Запитання 4. «Чи вмієте ви розпізнавати внутрішній стан інших людей на основі зовнішніх проявів (міміки, жестів, голосу і т.п.)?»

Опитувані дали відповіді на запитання «Чи здатні ви викликати емоції в інших людей (знижувати чи підвищувати інтенсивність емоційних проявів)?» таким чином: «так» – 23 %, «скоріше так, ніж ні» – 27 %, «скоріше ні, ніж так» – 50 %, «ні» – 0 % (рис. 6).

Рис. 6. Запитання 5. «Чи здатні ви викликати емоції в інших людей (знижувати чи підвищувати інтенсивність емоційних проявів)?»

Здобувачі обрали наступні відповіді для твердження «Під час переживання стресової ситуації ви...»: «зосереджуєтесь на проблемі, аналізуєте її, все «зважуєте» та приймаєте найбільш оптимальне рішення» – 50 %; «занурюєтесь в емоційні переживання, відчуваєте занепокоєння, розгубленість, зосереджуєтесь на своїх недоліках» – 28 %; «відволікаєтесь на спілкування з іншими людьми, розваги, відпочинок, улюблені заняття» – 22 %.

Висновки. Отже, результати діагностичного дослідження емоційного інтелекту здобувачів вищої освіти дають підстави стверджувати, що більшість

досліджуваних: розуміють свій внутрішній стан та емоції, які його викликають; здатні управляти власними емоційними станами та розпізнавати за зовнішніми прояви емоції інших людей. Більшість опитуваних мають середній та високий рівні розвитку внутрішньо-особистісного інтелекту. Домінуючою стратегією поведінки у стресових ситуаціях здобувачів вищої освіти є «вирішення», яке відбувається на основі розуміння та аналізу емоційних станів. Подальший напрямок наших досліджень ми вбачаємо у діагностиці рівня емоційного інтелекту при вирішенні конфліктних та стресових ситуацій між членами родини та розроблення психологічних рекомендацій для різновікових категорій людей щодо сприяння самоконтролю і розуміння власних та чужих проявів емоційних станів.

Література:

1. Salovey, P., Mayer, J. D. Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*. 9(3). 1989. P. 185–211.
2. Гусєва Г.Г., Ткаля І.А. Емоційний інтелект у розвитку особистості. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : зб. матеріалів V Міжнародна наук.-практ. конф. Харків : «Стиль-Издат», 2021. Т.2. С.258-262.
3. Kulishov S. Modified methods of emotional intelligence investigation of sick and healthy persons. The V th International scientific and practical conference «Study of modern problems of civilization» (October 19-23, 2020 Oslo, Norway; 2020, P. 209 - 213.
4. Передало Х.С. Роль емоційного інтелекту у системі основних компетенцій менеджера. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. Вип. 2, № 2, 2020. С. 63-69.
5. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. Гумецької С. Л. Харків : Віват, 2018. 512 с.
6. Гриньова Н. Конфліктна поведінка студентів-психологів під час навчання у ЗВО. *Психологічний журнал*, 2018. Вип. 1. С. 23-38.
7. Дерев'яно С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук; спец. 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Чернівці: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. Ч. 1, Ч. 2. 192 с.
8. Дерев'яно С.П. Методичні засоби діагностики емоційного інтелекту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки*. 2015, Вип. 128. С. 95-99.
9. Перепелюк Т.Д., Гриньова Н.В. Особливості стану психічного здоров'я студентів в умовах пандемії. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2021. Том 32 (71) №1. С. 110-114.
10. Чебыкин А.Я., Колот С.А., Волохов Д.О. Влияние культуры эмоций на переживание стресса. *Наука і освіта. Одеса*, 2000. № 1-2. С. 80-82.

References:

1. Salovey, P., Mayer, J. D. (1989). *Emotional Intelligence. Imagination, Cognition, and Personality*. 9(3), 185-211 [in English].
2. Guseva G.G., Tkalya I.A. (2021). Emotsiyniy Intelkt u rozvitku osobistosti. *Psihologo-pedagogichni problemi vischoyi i serednoyi osviti v umovah suchasnih viklikiv: teoriya i praktika* : zb. materialiv V Mizhnarodna nauk.-prakt. konf. (pp. 258-262). Harkiv : «Stil-Izdat» [in Ukrainian].

3. Kulishov S. (2020). Modified methods of emotional intelligence investigation of sick and healthy persons. *The V th International scientific and practical conference «Study of modern problems of civilization»* (pp. 209-213). Oslo, Norway [in Norway].
4. Peredal H.S. (2020). Rol emotsiynogo Intelektu u sistemI osnovnih kompetentsiy menedzhera. *Menedzhment ta pidpriemnistvo v Ukraini: etapi stanovlennya ta problemi rozvitku*. Vip. 2, № 2, 63-69 [in Ukrainian].
5. Goulman D. (2018). *Emocijnyj intelekt [Emotional intelligence]*. (S. Gumezka, Trans). Kharkiv: Vivat [in Ukrainian].
6. Grinova N. (2018). Konfliktna povedinka studentiv-psihologiv pid chas navchannya u ZVO. *Psihologichniy zhurnal*. 1, 23-38 [in Ukrainian].
7. Derevyanko S. P. (2009). Emotsiyniy intelekt yak chinnik sotsialno-psihologichnoyi adaptatsiyi osobistosti do studentskogo seredovischa [Sotsialna psihologiya; psihologiya sotsialnoyi roboti]. *Candidate's thesis*. Chernigiv : ChDPU im. T. G. Shevchenka [in Ukrainian].
8. Derevyanko S. (2015). Metodychni zasoby`diagnostyky`emocijnogo intelektu [Methodical means of diagnostics of emotional intelligence]. *Visnyk Chernigivskogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu. Seriya: Psy`xologichni nauky`*. Vup. 128, 95-99 [in Ukrainian].
9. Perepelyuk T.D., Grinova N.V. (2021). Osoblivosti stanu psihichnogo zdorov'ya studentiv v umovah pandemiyi. *Vcheni zapiski Tavriyskogo natsionalnogo unIversitetu imeni V.I. Vernadskogo. Seriya: Psihologiya*. Tom 32 (71) № 1, 110-114. [in Ukrainian].
10. Chebyikin A.Ya., Kolot S.A., Volohov D.O. Vliyanie kulturyi emotsiy na perezhivanie stressa. *Nauka i osvita*. № 1-2, 80-82 [in Ukrainian].